

Kabul Tarihi:07.04.2015

Yayın Tarihi:20.10.2015

İNGİLİZCE DEYİMLERİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Mehmet İLİ*

Öz

Deyimler dilin vazgeçilmez parçalarıdır. Deyimleri oluşturan sözcüklerin gerçek anlamlarından farklı bir anlama sahip olmalarının yanında toplumların farklı kültür ve deneyimleri hem anlama hem de çeviri sürecinde problemler yaşanmasına sebep olmaktadır. Bazen de kaynak dildeki bir deyimlin eşdeğeri erek dilde bulunmayabilir. Örneğin "*harama uçkur çözmek*", "*kocaya varmak*" gibi deyimler tamamen kültür odaklı deyimlerdir. Çevirinin kaynak dildeki bir metnin başka bir dile aktarımı olduğunu ve toplumların örf, adet, gelenek, göreneklere ve yaşam biçimleri dikkate alındığında çeviri tanımının kültürle bağdaştırılmasının kaçınılmaz olduğunu düşünebiliriz. Geçerli bir çeviride kaynak dil okuyucularında yaratılan etkinin aynısının veya en azından benzerinin erek dil okuyucularında da yaratılması beklenir. Bu noktadan hareketle, bu makaledeki amacımız deyimlerin çevirisinde karşılaşılan sorunları ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm yolları üretmek olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deyim, çeviri, deyim çevirisi, çeviri sorunları ve çözüm yolları.

COMMON PROBLEMS IN TRANSLATION OF ENGLISH IDIOMS INTO TURKISH AND SOLUTIONS

Abstract:

Idioms are indispensable parts of a language. Besides the words forming idioms have different meanings from their real meanings, different culture and experiences of societies cause troubles both in understanding and translation process. Sometimes, the equivalent of the idiom in source language can not be found in target language. For example, idioms like "*harama uçkur çözmek*", "*kocaya varmak*" are completely culture oriented idioms. We can consider that translation is transferring a text in source language to another and it is inevitable to relate the translation with culture when customs, traditions and life styles are taken into consideration. In an acceptable translation, it is expected that the effect created for source language readers should be the same or at least similar for target language readers. In this respect, our aim in this article was determined to put forward the problems occurring in idiom translation and find solutions.

Keywords: Idiom, translation, idiom translation, translation difficulties and solutions

Giriş

Çeviri, yaklaşık son elli yılda çok önemli bir olgu haline gelmiştir. Bireylerin genellikle kitle iletişim araçları vasıtası ile günlük veya iş hayatlarında yabancı dil ve kültürlerle sürekli artan bir iletişim içinde oldukları bir dünyada yaşamaktayız. Küreselleşen dünyamızda çevirinin hem ulusal hem de küresel düzeyde artarak önem kazanması nedeniyle kesinlikle yakından çalışılması gereken bir konu haline geldiği söylenebilir.

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü mehmetili68@gmail.com

Dille doğrudan bağlantılı olması ve bunun sonucunda toplumların kültürel gelişimine doğrudan katkı sağlaması nedeniyle çeviri insanlık tarihi boyunca en ilgi çekici konulardan biri olarak yerini korumuştur.

Çeviri diğer toplumlarla aramızdaki dilsel ve kültürel sınırları aşmamıza yardımcı olur ve dolayısıyla farklı kültürler arasında iletişimi mümkün kılar.

Birbirlerine uzak kökenli diller ve kültürler arasında deyimlerin anlaşılması ve çevrilmesi kolay değildir. Bu çalışmamızda inceleyeceğimiz İngilizce ve Türkçe deyimler arasında da dilsel ve kültürel yönlerden çok farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla deyimler çevirmenin işini en çok güçleştiren ifade türlerindedir denebilir. Kaynak dildeki bir deyimle erek dile benzer düşünce yolu ve yaklaşımla çevirmek her zaman mümkün olmayabilir. Çevirmen böyle bir durumla karşılaştığında kaynak dildeki deyimle iletilmek istenen anlamı erek dile aktarmak amacıyla farklı çeviri yollarına başvurmak zorunda kalabilir.

Bu farklı çeviri yollarını incelemek ve saptamak amacıyla bu çalışmada çevirinin en ilgi çekici ve yeniliklere açık hususu olan deyimlerin çevirisi üzerine odaklanma amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Mona Baker'ın yaklaşımıyla kaynak ve erek dil arasında deyim çevirisinde kullanılacak stratejileri incelemektir.

1. Deyimler

1.1. Deyimin Tanımı

Deyimlerin aniden ortaya çıkmadığı, yani, zamanla oluştuğu konusunda şüphe yoktur. Deyimler insanoğlunun var oluşundan itibaren hayat tecrübelerine, yaşam ve düşünce tarzına uygun olarak oluşurlar ve dilin bünyesinde zamanla oluşturulan kanunlara göre biçimlenirler. Bundan dolayı deyimler zamanla kendilerini oluşturan sözcüklerin sahip olduğu gerçek anlamlarından farklı anlamlar edinirler.

Deyimbilimin başlı başına bir dilbilim dalı olarak gelişmiş olmasına rağmen deyim tanımı konusunda hala farklı görüşler bulunmaktadır. Ve bu farklı görüşler, deyim tanımı fikir birliğine engel olmaktadır:

Berrin Aksoy'a (1989: 47) göre deyimler ulusal damga taşıyan dil varlıklarıdır. Ulusun söz yaratma gücünden doğarlar. Her deyim hoş bir buluştur. Bir küçük söz dağarcığına koca bir âlem sığdırılmıştır. En uçucu kavramlar, en ince hayaller, en güzel benzetmeler, çeşit çeşit mecazlar ve söz ustalıkları mini mini bir deyim yapı harçları arasında parlar.

Deyimin tanımı konusunda sırasıyla Türkçe Sözlükte (TDK Büyük Sözlük) "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım, tabir." olarak tanımlanmaktadır.

Emin Özdemir'e göre "Deyimler bir kavramı, bir düşüncüyü, bir olayı az sözle belirtmek ve daha etkili kılmak için başvurulan anlatım yollarından biridir" şeklinde tanımlanmaktadır (2000: 5).

Doğan Aksan ise deyim tanımına yan anlamını da ekleyerek "belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamda kullanılmasıyla oluşan söz" olarak

tanımlamaktadır (2000: 35). Ve buna ek olarak, deyimleşen dil birimlerinin birtakım anlam olaylarından geçtiğini, göndergesel anlamının dışında bir anlam kazandığının görüldüğünü, deyimleştirme adı verilen olayın, sözcüklerin kendi anlamları dışında kullanılarak birkaç sözcükle ortaklaşa yeni bir anlamı yansıtmaları olduğunu ifade etmektedir (1998: 172).

Söz sanatı olarak kabul edilen deyim Longman Çağdaş İngilizce Sözlüğünde “kendisini oluşturan sözcüklerin gerçek anlamından farklı özel bir anlamı olan sözcük grubu” olarak tanımlanır (2006: 805).

Mildred Larson (1984: 20) tarafından verilen tanıma göre deyim kendisini oluşturan sözcüklerin taşıdığı anlamdan başka bir anlamı olan sözcükler dizilişidir.

Mona Baker’a göre (1992: 63) dilin donmuş kalıpları olan deyimler yapısal olarak değişikliğe pek izin vermezler. Deyimin anlamı kendini oluşturan bağımsız öğelerden tek başına çıkarılamaz. Deyimler örüntüleniş ve anlam şeffaflığı konusunda esnekliğe sahip değillerdir.

Sam Glucksberg’e göre (2001: 68) deyimleri diğer kalıp sözlerden ayıran şey mantık dışı doğalarıdır. Yani, dilsel ve deyimsel anlamları arasında gözle görülür herhangi bir ilişki yoktur. Gerçekten hepsi değil ama çoğu deyimlerin özellikleri bizi alışılmış deyim tanımına yönlendirmektedir. Bu tanım ise, çoğunlukla kendisini oluşturan parçaların gerçek anlamlarından ayrı anlama gelen kalıplaşmış yapı şeklindedir. Örneğin "*nalları dikmek / kick the bucket*" ve "*iki dirhem bir çekirdek / dressed up fit to kill*" deyimlerinin sözdizimsel ve anlambilimsel analizlerinin sonucu bizi *ölmek* ve *cömert anlamlarına* götürmez.

Yukarıdaki deyim tanımlarında ifade edildiği şekliyle deyimi oluşturan kelimelerin en az birinin gerçek anlamından farklı bir anlamda kullanılmış olması ve yapı olarak da değişmesine pek rastlanılmayan kalıplaşmanın olduğu ve bu kalıplaşmanın da bir anlam bütünlüğü oluşturduğu ortak görüşü dikkatimizi çekmektedir.

1.2. Deyimlerin Sınıflandırılması

Deyimlerin kendilerini oluşturan parçalarının tek başlarına sahip oldukları anlamla bu parçaların deyim içinde birlikte kullanıldıklarında oluşturdukları anlam arasındaki farklılıklardan dolayı değişmeyen ifadeler olarak sınıflandırmak mümkündür. İçlerinde diğer sözcüklerin sahip olmadığı duygusal çağrışımlar da barındırabilirler. Örneğin; "*feel blue / mutsuz olmak*," "*be beside oneself / kendinden geçmiş*".

Kalıplaşmış dil birimleri olan deyimler üzerine sınıflandırma çalışmaları çok kapsamlı olmamakla beraber Aksoy (1988: 498–508) deyimleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1) Deyimlerin en önemli bölümü; kavramları, değişmece (mecaz) yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da tümcelerdir; "*abayı yakmak*", "*ağzı bozuk*".

2) Kimi deyimlerin yan özelliği, iki yargılı ve uyaklı olmasıdır. Bunların bir bölümünde anlamca gerekli olmayıp sadece uyak hatırı için getirilmiş bir parça vardır. Bu çeşit deyimler de anlatım güzelliği taşırlar; "*akşam kavisil sabah savul*", "*Allah'tan sıksa ne yapsın muska*".

3) Kimi deyimlerin yan özelliği öykücük ya da konuşma biçiminde olmasıdır;

"-- *adin ne? – mülayim ağa. – sert olsan ne halt edersin?--akallınız kim?—öndeki zincirli*".

4) Kimi deyimlerin yan özelliği, bir öyküye ya da bir olaya dayanmasıdır; "*Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak*", "*al abdestini ver pabucumu*".

5) Kimi deyimlerin yan özelliği âdetleri, inanışları, gelenekleri bildirmesidir; "*ağzından yel alsın*", "*ahiret kardeşi olmak*".

6) Kimi deyimler (anlatım güzelliği düşünülmeden) bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğudur; "*adet yerini bulsun diye*", "*ağzını hayra aç*".

7) Kimi deyimlerin özelliği, belli dilbilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuş olmasıdır; "*aç acına*", "*aklı sıra*".

8) Kimi deyimler, eksilteli anlatım biçimidir. Yani bir ya da birkaç sözcüğü söylenmemiş söz öbeğidir; "*akşama sabaha (ya akşama ya da sabaha)*", "*Allah bana ben de sana (Allah bana versin, ben de sana)*".

9) Deyimlerin bir türü de ikilemelerdir (bir sözcüğün yinelenmesiyle oluşan ikilemeleri deyim saymıyoruz); "*abuk sabuk, abur cubur*".

10) Kimi deyimler, bir sözcüğün özel bir yardımcı eylemlikle (masterla) kurulmasından oluşmuştur. Bunların deyim sayılmasının nedeni, o sözcüğün ancak o eylemlikle bir araya gelmesinden belli bir anlamın ortaya çıkması, başka bir eylemlikle o anlamın belirmemesidir. Sözcük yalın ya da takılı olabilir; "*abayı yakmak*", "*adaylık koymak*".

1.3. Deyimlerin İşlevi

Birden fazla sözcükten oluşan deyimler herhangi bir kavramı veya durumu kısa yoldan ifade etmek ve bu ifadeye çekicilik katmak amacıyla kullanılırlar ve deyimlerin çoğu mecaz anlama sahiptir. Deyimler kavramları olduğu gibi karşılayan kalıplaşmış söz öbekleridir ve dilde belirli fonksiyonları olan önemli öğelerdir. Hatta deyimler insanların konuşmalarına renk, doğallık ve etkileyicilik katar.

Peter Newmark (1988:104) deyimlerin iki ana işlevi olduğunu ileri sürer: birinci işlev edebî veya fiziksel dilde mümkün olandan daha kapsamlı ve kısa bir şekilde zihinsel bir süreci veya durumu, bir kavramı, bir kişiyi, bir nesneyi, bir yapıyı veya eylemi tanımlayan göndergesel işlev, ikinci işlev ise eşzamanlı olan, duyulara, ilgilere, mutluluğa, zevke, şaşkınlığa hitap eden edimsel işlev. Birinci işlev bilişsel, ikinci işlev ise estetikdir.

Bir ulusun düşünüş tarzını, kozmoloji denilen evren algısını belirlemede deyimler araştırmacılara önemli ipuçları sunmaktadır. Deyimlerin bu işlevlerini Aksan (2013: 91-92) şu şekilde izah etmektedir:

“Deyimler bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme, alınma değilse bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısaca maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükteli buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından olduğu kadar yazın ve halkbilim açısından da önemli olan sözlerdir. Ayrıca bu öğeler her dilin iç yapısını, anlam özelliklerini de yansıtır. Bu nitelikleriyle deyimler, her dilin kendine özgü, başkalarından ayıran bir yönünü oluşturmaktadır. Bir dilin gerçekleri dile getirmedeki anlayış ve anlatış biçimini gösterir. Dilciler ve halkbilimciler, yalnızca deyimlerine dayanarak bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilirler, önemli sonuçlar çıkarabilirler.”

2. Deyimlerin Çeviri Sorunları ve Çözüm Yolları

2.1. Çeviri

Yaklaşık olarak dört milyon yıldır var olan insanoğlunun tarihinde yazı, altı bin yıllık bir zaman süresini içerir. İlk kez Mezopotamya’da Sümer çivi yazıları ile ortaya çıkan yazıyı, Mısır ve Çin alfabeleri izledi. Yazı ile birlikte tarih doğdu ve doğal olarak çeviri de. Arkeologlar 4500 yıl önce kil tabletlere yazılmış Sümerce-Eblaite’ce sözcükleri keşfederek tarihin en eski devirlerinde bile çevirinin varlığını kanıtlamışlardır (Aksoy 2002, 3-4). Yunancadan türeyen Latin alfabesi sayesinde diller zenginleşmiş ve bilimin daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur. Bu da Romalılar döneminde çevirinin bir uğraşı haline gelmesine sebep olmuştur. Hristiyanlığın yayılmasıyla kutsal kitap çevirisi önem kazanmıştır. Romalılar döneminde Horatius, Cicero, 16.yüzyılda Etienne Dolet, George Chapman, 17.yüzyılda John Denham, John Dryden, 18.yüzyılda Alexander Pope, Alexander Tytler, Romantik dönemi izleyen 18.yüzyıl sonları 19.yüzyıl başlarında Friedrich Schleiermacher, Gabriel Rosetti ve devam eden yıllarda Francis William Newman, Matthew Arnold gibi düşünürler çeviri tarihinde kavşak noktaları olarak karşımıza çıkar. Ancak 20.yüzyılda Ferdinand de Saussure’un da katkılarıyla çevirinin bilimsel bir disiplin olarak incelenmesi tartışılmıştır. George Steiner, Jean Delisle, Judith Woodsworth, Antoine Berman gibi çeviribilimciler tarih boyunca elde edilen veriler sayesinde çeviri tarihini oluşturmayı başarmış ve bu çabaları sayesinde çeviri kuramının bilimsel ve tarihsel açıdan incelenmesine katkıda bulunmuşlardır.

Yaklaşık son yarım asır boyunca insanbilim, dilbilim ve anlambilim alanında yapılan çalışmalar sayesinde çeviri yeni bir ivme kazanmıştır. Başta Eugene Nida *Toward A Science of Translating* (1964), John C. Catfort *A Linguistic of Translation: an Essay on Applied Linguistics* (1965) ve Gideon Toury *In Search of a Theory in Translation* (1980) olmak üzere çeviriye bilimsel olarak yaklaşan ve çeviri kuramlarıyla ilgili eserler meydana getiren diğer çeviribilimciler ve eserlerinden bazıları ise sırasıyla şöyledir; Georges Mounin *Les Problèmes Théoriques de la Traduction* (1963), Peter Newmark *A Textbook of Translation* (1988a) ve *Approaches to Translation* (1988b), Itamar Even-Zohar *Polysystem*

*İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar Ve
Çözüm Yolları*

Theory (1990)Albrecht Neubert ve Gregory M. Shreve *Translation as Text* (1992), Roger T. Bell *Translation and Translating* (1993).

Çeviribilime önemli katkıda bulunmuş bu eserlerden bazıları sırasıyla Theodore Savory'nin *Tercüme Sanatı* (1994), Edmond Cary'nin *Çeviri Nasıl Yapılmalı?* (1996), Gorléé'nin *Göstergebilim ve Çeviri Sorunu* (2000) ve Hans J. Wermeer'in *Çeviride Skopos Kuramı* (2007) Türkçeye çevrilen eserler arasında bulunmaktadır.

Bu yukarıda değindiğimiz araştırmacıların kullandıkları örneklem genellikle Avrupa dilleri olmuştur. Eserlerinde kaynak ve erek dil olarak İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Rusça ve nadiren de olsa Arapça kullanmışlardır. Türkçeye ise hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.

Maalesef Türkçe, diğer Avrupa dilleri, özellikle İngilizce ile kıyaslandığında çeviribilim literatürü yönünden zengin değildir. Batıda çeviribilimle ilgili meydana getirilen eserlerin, buna klasikleşmiş eserler de dahil, çoğu henüz Türkçeye çevrilmiş değildir. Çeviri araştırmalarıyla ilgili Türkçe yazılmış eser sayısının az olmasına rağmen son yıllardaki çeviribilim literatüründe dikkate değer bir artış olmuştur.

Şehnaz Tahir Gürçağlar (2011: 163-166) Türkiye'de çeviri ve çeviribilimle ilgili yayınlanmış 49 eser belirlemiş ve bunlara *Çevirinin ABC'si* adlı eserinde değinmiştir.

Bunlar arasında Ali Kemali'nin *Tercüme Hakkında Düşünceler* (1933), Fatma Erkman Akerson'un *Anlam-Çeviri-Karşılaştırma* (1991), Akşit Göktürk'ün *Çeviri: Dillerin Dili* (1994), Mehmet Rıfat'ın editörlüğünde *Çeviri ve Çeviri Kavramı Üzerine Söylemler* (1995), *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler* (2003) ve *Çeviri Seçkisi II: Çevir(bilim) Nedir?* (2004), Işın Bengi Öner'in *Çeviri Bir Süreçtir... Ya Çeviribilim?* (1999), Berrin Aksoy'un *Geçmişten Günümüze Çevirisi* (2002), Saliha Paker'in editörlüğünde *Translations: (re)shaping of literature and culture* (2002), İsmail İşçen'in *Çevrim Kuramı: Çeviribilim Temelleri Üzerine* (2002), Sakine F. Eruz'un *Çeviriden Çeviribilime* (2003), *Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi* (2008) ve *Cokkültürlülük ve Çeviri* (20010), Ayşe Nihal Akbulut'un *Söylenceden Gerçekliğe: Çeviribilim* (2004), Dinçay Köksal'ın *Çeviri Eğitimi Kuram Uygulama* (2005), Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın *Kapılar, Çeviri Tarihine Yaklaşımlar* (2005) ve *Çevirinin ABC'si* (2011), Mehmet Hakkı Suçin'in *Öteki Dilde Var Olmak* (2007), Mine Yazıcı'nın *Çeviri Etkinliği* (2004), *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları* (2005), *Yazılı Çeviri Edinci* (2007) ve *Çeviribilimde Araştırma* (2011), Faruk Yücel'in *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi* (2007), Nedret Kuran Burçoğlu'nun *Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar* (2010), Ayşe Ece'nin *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde* (2010) adlı eserler Türkçede çeviri ve çeviribilim alanında yazılan başlıca telifli eserlerdir.

Deyim çevirisi alanında yapılan çalışmalar sırasıyla; Susan Basnet'in *Translation Studies* (1980) adlı eserinde *Problems of Equivalence* bölümünde, Peter Newmark'ın *A Textbook of Translation* (1988) adlı eserinde *The Translation of Metaphors* bölümünde, Mona Baker'ın *In Other Words: A Coursebook on Translation* (1992) adlı eserinde *Idioms and fixed expressions* bölümünde, Chitra Fernando'nun *Idioms and Idiomaticity* (1994), McMordiew, J. S *English Idioms and How to Use Them* (1983), Moon, R. *Fixed Expressions and Idioms in English:*

a Corpus Based Approach (1998), Mildred L. Larson'un *Meaning-Based Translation* (1998) adlı eserinde *Figurative Propositions/Metaphors and Similes* başlığı altında, Akşit Göktürk'ün *Çeviri: Dillerin Dili* (1994) adlı eserinde *Eşdeğerlik – Yeterlik* bölümünde, Mehmet Hakkı Suçin'in *Öteki Dilde Var Olmak* (2007) adlı eserinde *Deyimler* başlığı altında yer almaktadır.

Çeviri ile ilgili yapılan araştırmaları incelediğimizde çevirinin pek çok farklı tanımlar olduğunu, çeviri sürecinde neler yaşandığının aktarıldığını görürüz. Çeviri ile ilgili kaynakları incelediğimizde araştırmacıların çeviri etkinliğinin çok boyutlu karmaşık bir işlem olduğu konusunda hemfikir oldukları görürüz. Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan çeviri 19. Yüzyıldan itibaren yazarların, bilim adamlarının ve diplomasinin odak noktası haline gelmiş ve günümüzde de buna ek olarak bütün dünyadaki kurum, şirketler ve ulusların ilgi alanı olmaya devam etmektedir.

Çeviri, TDK sözlüğünde (2005:419) “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” şeklinde tanımlanmıştır. Dilbiliminde çeviri, bir dildeki bir metnin başka bir dile aktarılması işlemi ve bu süreç sonucunda elde edilen ürünü anlatmak amacıyla kullanılır.

Roger T. Bell (1993: 5) çeviriyi “kaynak dildeki bir ifadenin anlamsal ve biçimsel eşdeğerliğin korunarak erek dilde veya başka bir dilde ifade edilmesidir.” şeklinde tanımlamıştır.

Radegundis Stolze (2013: 17) çeviri tanımı için “Brockhaus” sözlüğünün farklı yıllardaki basımlarından örnekler vererek bunu açıklamakta, sözlüğün 1974 yılındaki 17. basımında çeviriyi sözlü ve yazılı olanın, bir çevirmen ve mütercim vasıtasıyla bir başka dile aktarımı şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviriyi kaynak ve erek kültürün bir ürünü olarak gören Gideon Toury öncelikle çeviriyi kültür açısından çok önemli bir yere koymakta, çevirmeni de toplumsal rolü olan, yani, belli bir toplumun üyelerinin, belli bir görevi, kendilerinden bekleneni doğru şekilde yapmakla görevlendirdikleri kişiler olarak görmektedir (2000:198). Toury'nin bu bakış açısıyla, çeviriye kültürel, çevirmene de toplumsal bir rol yüklediğini görebiliriz.

Hans Vermeer (1986:34) ise çeviriyi daima kültürlerarası bir transfer, aynı zamanda, bir olgunun eski kültürel ilişkilerinden kopartılıp/çözülüp erek kültürdeki ilişkilerin içine oturtulması şeklinde tanımlamaktadır.

Çevirinin kültürle ilişkisini göz önünde bulunduran Vardar (1981: 172-173) çeviriyi “çağlar boyu karşımıza çıkan birçok etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her tür kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” şeklinde tanımlar.

Çevirinin artık bir ihtiyaçtan daha çok bir bilim olarak kabul görmesini destekleyen ve çevirinin kültürden ayrı düşünülmemesi gerektiğini düşünen Göktürk ise (2013: 15) çeviriyi; “Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşmalar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Değişik toplulukların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbiriyle paylaşabilme yoludur” şeklinde tanımlamaktadır. Çevirinin kısaca

kaynak dildeki bir metnin başka bir dile aktarımı olduğunu ve toplumların örf, adet, gelenek, görenekleri ve yaşam biçimleri dikkate alındığında çeviri tanımının kültürle bağdaştırılmasının kaçınılmaz olduğunu düşünebiliriz.

İsmail Boztaş (1993: 56) çok karmaşık ve çetin bir uğraş alanı olan çeviriyi nasıl tanımlanırsa tanımlansın, diller arası ve kültürler arası bir aktarım, başka bir deyişle doğal dildeki bildirim anlamsal ve işlevsel eşdeğerliğini sağlayarak başka bir doğal dile aktarma olgusu olduğunu vurgulamaktadır. Diller arası çeviri düzleminde her ne kadar dillerin düzgü birimleri arasında tam bir eşdeğerlik söz konusu olmasa da bildirilerin yabancı düzgü birimlerinin eşdeğer karşılıkları olarak kabul edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Genel anlamda ise, bir dilde söylenen/yazılan bir metni, anlamsal içeriğini ve biçimsel yapısını belli bir düzlemde koruyarak başka bir dile aktarmaya çeviri edimi olarak tanımlamakla birlikte, çevirinin salt dilsel bir olgu olmanın ötesinde toplumların tarihini değiştirebilecek karmaşık ve devingen bir süreç olduğu artık birçok kuramcı tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çeviri etkinliğini irdelerken, onu biçimlendiren toplumsal/kültürel koşulları hesaba katmamak, bu alanda yapılan çalışmaların yetersiz/sınırsız kalmasına neden olmaktadır (Yücel 2006:224).

Elbette çevirinin birçok kişi tarafından yapılan tanımı bulunmaktadır. Ancak bu makalenin içeriği ile ilgili olması bakımından Kuran tarafından yapılan şu tanım en uygun tanımdır: “Çeviri, kaynak dildeki göstergenin ne ifade ettiğini bulmak, sonra bu ifade edilen şeyin erek dilde hangi gösterge aracılığı ile ifade edilebileceğini saptayıp, bu göstergeyi kullanmaktır” (Baykan 2005:180).

İnsanların farklı dilleri kullandıkları sürece çevirmenliğin siyasi, teknolojik ve toplumsal iletişimde olduğu gibi felsefenin, bilimin, edebiyatın ve dinin aktarımında dil engelinin aşılması için insanın vazgeçilmez etkinliklerinden biri olarak kalacağı ve çevirinin tanımının da gelişen zamanla birlikte çeviri kuramlarının gelişmesiyle değişiklik göstermeye devam edeceği konusunda şüphe yoktur.

2.2. Deyim Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar

Roman Jakobson eşdeğerlik bahsinde *farklılıkta eşdeğerlik* terimini ortaya atarken çeviri uygulaması yönünden olmasa da kuramsal yönden çevirinin analizi konusunda katkıları olacağını varsaymıştır. Dil içi, göstergeler arası ve diller arası olmak üzere çeviriyi üçe ayırmıştır. Bu çalışmanın konusunun deyimlerin çevirisi olması nedeniyle bizi sadece dillerarası çeviri ilgilendirmektedir. Jakobson dillerarası çeviriyi bir dildeki sözlü göstergelerin başka dildeki göstergelerle yorumlanma olarak ifade etmiştir. Jakobson (1959: 233) dillerarası çeviride çevirmenin kaynak dil iletilisini aktarmak amacıyla eşanlamalarını kullandığını ifade etmektedir. Bu da Jakobson’a göre çeviride iki dilin kodları arasında tam bir eşdeğerliğin bulunmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca diller arasında dilbilgisi açısından az ya da çok farklılığın bulunması da dil kodları arasında tam bir eşdeğerliğin bulunmadığını göstermektedir. Diller arası çeviri mümkün olmasına rağmen, çevirmen karşılık bulamama sorunuyla her zaman karşı karşıya kalabilir.

Her dilin eşdeğerlik sağlamada kendine özgü teknikleri ve stratejileri vardır (Suçin 2013: 29-30).

Eşdeğerlik yaklaşımına gelince yakın zamanda yapılan çalışmaların bu kavramı sık sık ön plana çıkararak incelediğini görüyoruz. Jakobson'ın durumsal eşdeğerlikten, Nida'nın biçimsel ve dinamik eşdeğerlikten, Catford'un ise metinsel eşdeğerlikten söz ettiklerini görmekteyiz. Newmark (1988), Hatim ve Mason (1990) eşdeğerlik kavramını edimsel, sözcüksel, söylemsel eşdeğerlik şeklinde incelemişlerdir. Mona Baker (1992) ise çeviride eşdeğerlikleri bir bütün olarak ele almıştır ve eşdeğerliği çevirinin tüm farklı yönlerini içine alacak biçimde farklı düzeylerde ortaya koymaktadır.

Dilin vazgeçilmez bir parçası olan ve kendisini oluşturan sözcüklerin gerçek anlamlarından farklı bir anlama sahip olan deyimlerin anlama ve çeviri süreçlerinde sorunlar yaşanabilmektedir. Deyimlerin bir dilden başka bir dile çeviri süreci hassasiyet gösterilmesine, diğer bir ifadeyle çevirmenin hem kaynak hem de erek dil ve kültürler hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir. Hatta diller arasında deyimlerin tam karşılığını bulmaya çalışırken karşımıza çıkan olası problemlerle başa çıkabilecek donanımda olmamız gerekir. Diller aynı anlamı nakletmek için bile farklı ifadelerle sahiptir. Örneğin, herhangi bir ifade bir dilin konuşucusu için somut ve anlaşılır olmakla birlikte bir başka dilin konuşucusu için anlaşılmaz hatta saçma olabilir. Bu her dilin kendi kültürüne özgü öğelere sahip olmasından ve bu öğelerinde başka bir dilde karşılığının bulunamayabileceğinden kaynaklanır. Aynı zamanda sosyal yapı, coğrafi konum, din, ideoloji, hatta sosyal sınıf dili gibi farklılıklar bir dilden diğerine deyimlerin çevirisi ve anlaşılması sürecini zorlaştıran nedenlerdir. Çeviri kültürler arası bir etkinlik olduğu için çevirinin içindeki bilgiyi alan erek dilin etkilenmesi kaçınılmazdır. Çeviri sürecinin içine dahil olan çevirmen her zaman işinin güclüğü ve hassasiyetinin farkına varamayabilir. Edebî çeviride deyimlerin çevirisi zor bir meseledir ve bu durum bazen kültürel farklılıklardan kaynaklanabilir.

Genellikle sözcük veya imgesel anlamlara sahip olan deyimlerin ait oldukları dildeki biçimleriyle başka dillere çevrilmesi mümkün değildir. Her iki durumda da çeviri diğer dilde bir anlam ifade etmeyebilir. Bunun sebebi olarak her deyim kültür birikimi sonucunda oluştuğunu söyleyebiliriz. Belki deyimlerin kaynak dildeki anlamını bir şekilde ifade edebiliriz ama erek dile çeviri sürecinde deyim hoş gitme, çekicilik ve etkinlik özelliklerini kaybedebilir.

Örneğin “*deveye hendek atlatmak*” şeklindeki Türkçe deyim anlamı kendisini oluşturan kelimelerden çıkarılamayacağı gibi anadili Türkçe olan konuşucular tarafından kolaylıkla anlaşılabilir. Buna rağmen aynı durum anadili Türkçe olmayan konuşucular için geçerli olmayabilir. Deyim sözcük anlamından uzak bir anlama sahip olması ve imgesel özellikler taşıması sebebiyle dilin en zor ve çeviride sorun yaratan öğelerindendir.

Deyimlerin doğrudan eşdeğerleri farklı dillerde bulunmayabilir. Toplumların sahip oldukları farklı kültür ve deneyimleri değişik şekillerde ifade edilebilir. Bazen de kaynak dildeki bir deyim eşdeğeri erek dilde bulunmayabilir. Örneğin “*harama uçkur çözmek*”, “*kocaya varmak*” gibi deyimler tamamen kültür odaklı deyimlerdir.

Özellikle Türkçe ve İngilizcenin farklı sözcük ve cümle yapılarına sahip olmaları bu iki dil arasındaki çeviriyi daha da güçleştirmektedir. Her bir dil kendine özgü yapıya sahiptir ve çeviri sırasında kaynak dildeki bir ileti erek dildeki bir iletiye dönüştürülürken her iki dildeki farklı dizemler nedeniyle kaynak dildeki iletinin öğeleri erek dildeki iletinin öğeleri ile tamamen veya kısmen eşleşmeyebilir, dolayısı ile ifadede eksiklik olabilir. Diller arasında ne kadar dilsel, kültürel ve toplumsal farklılıklar varsa, çevirideki bilgi kayıpları da bir o kadar kaçınılmaz olur. Göstergelerin anlamları, sözcük öbekleri ve tümcelerinin düzenlenişi sebebiyle kökleri aynı olmayan iki dil arasında çeviride eşdeğerlikten söz etmenin mümkün olmadığını ve bu sebepten dolayı da anlam kaybıyla karşılaşacağımızı bilmemiz gerekir. Örneğin; "*Kız istemek, kız vermek*" gibi Türk kültürüne ait olan deyimlerin İngilizceye çevirisinde yaşanacak olan eşdeğerlik sorunu anlam kaybına yol açacaktır.

Bilgi kaybına yol açan etkenler arasında dilsel kökenli olanları hakkında Vardar (1990: 99) gerçekten her dil kendine özgü bir düzen sunar, dış gerçeği ya da göndermeleri, bunların oluşturduğu evreni özgül bir biçimde yorumlar, bölümler, kavramlaştırır, dizgeleştirir ifadesini kullanmaktadır.

Kültürel- toplumsal etkenler konusunda Boztaş (1993: 59) her toplumun kendine özgü bir yaşayış, düşünce tarzı, bir uygarlık geçmişi vardır, dil dediğimiz olgu ise toplumlarda bu ortam içinde gelişir, işlevini yerine getirir. Bu nedenle de değişik kültürler, değişik düşünce ve duygulara sahip kişiler yaratırlar demektedir.

Vardar (1990: 99) ise her dil belli bir ekin ve uygarlık çevresinde, belli bir toplumsal ortamda işlevini yerine getirir, bu etkenlerle yoğrulur sürekli olarak. Ekinse-toplumsal olgulardan kaynaklanan değerlerle yer alır toplum bilincinde, kendine özgü bir düşünce ve duygu kalıbı sunar bireylere. Onun için diller yalnız içyapıları bakımından değil, dış ortamları açısından da birbirinden ayrılır. Bilgi yitimine yol açan, çeviriyi güçleştiren engellerin bu düzlemde de çevirmenin karşısında çıkacağı şeklinde ifade etmektedir.

Baker'a (1992: 68) göre deyimlerin çeviride yol açtığı temel sorunları şöyle sıralamak mümkündür: Bunlar, öncelikle deyim farkına varma ve doğru olarak yorumlama ve sonrasında ise bu deyim erek dile nasıl çevrileceği konusunda karar vermede yaşanan sorunlardır. Deyimlerin çevirisinde karşılaşılan zorluklarla deyimleri yorumlamadaki zorluklardan tamamen farklıdır. Sorun deyim anlaşıyor veya yanıltıcı olup olmaması değildir.

Deyimler her zaman anlaşılır olmayabilir. Diğer taraftan, birçok deyim türleri de vardır ki, kolaylıkla fark edilir. Sözcüksel anlama sahip olmadıkları halde fark edilebilen deyimlere örnek olarak; "*bir taşla iki kuş vurmak*", "*dişlerini göstermek*" gösterilebilir.

Deyimlerin çevirisinde karşılaşılan temel sorunlar Baker tarafından şu şekilde tespit edilmiştir (1992: 68-71):

- a) Kaynak dildeki deyim karşılığının hedef dilde bulunmaması.
- b) Kaynak ve erek dildeki deyimlerin benzer biçime sahip olmalarına rağmen farklı bağlamda kullanılmaları.

c) Deyim kaynak dilde sözcük ve aynı zamanda deyimsele anlamıyla kullanılabilir. Erek dildeki deyim, kaynak dildeki deyim hem biçim hem de anlam olarak karşılamadığı sürece yapılan sözcük oyunu başarılı bir şekilde karşılık bulamayabilir.

d) Yazılı söylemde deyim kullanma eğilimi, deyimlerin kullanıldığı bağlamlar ve kullanım sıklığı kaynak ve erek dillerde farklı olabilir.

2.3. Deyim Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Yolları

Her şeyden önce kaynak dilden erek dile deyimleri çevirmeye çalışan çevirmenin her iki dilin dilsel özelliklerine vakıf olmalıdır. Bell (1993: 36) bu konuda iletişimi sağlayan kişi olarak çevirmenin de kaynak ve erek dil konusunda konuşucularının sahip olduğu bilgi ve becerilere sahip olması gerektiğini belirtmektedir.

Çevirmen, anadilini çeviri yapacağı yabancı dilleri ve onların kültürlerini iyice özümsemelidir. Gerektiğinde sözcük cambazı olup, doğru, güvenilir ve yeterli çeviriye ulaşmalıdır. Çevirmen beste yapan bir kişi değildir. Kaynak metinden fazla uzaklaşmadan erek dile yaklaşmalı, metne bağlılık ve metinden ayrılmamanın kesişme noktasını bulmalıdır (Demirezen 1991: 126).

Hatta çevirmenin kafa karışıklığına ve anlam kaybına yol açmamak için her iki dil arasında eşdeğer deyimleri bulması kaçınılmaz olur. Aksi halde kaynak dildeki deyim özellikleri korunarak erek dile çevirisi mümkün olamaz ve kaynak dildeki deyim erek dile çevirisi sırasında dilbilimsel ve sözdizimsel uygunluk göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekir.

Kaynak dile ait bir deyim erek dile çevrilme biçimi birçok etkene bağlıdır. Bu çevrilecek deyim erek dilde aynı anlama sahip karşılığının olup olmaması sorunu değildir. Diğer etkenler sırasıyla; deyim oluşturucu sözcüklerin önemi, başka bir deyişle, erek dilde deyim olarak kullanımına uygun olup olmadığının yanı sıra kaynak dilde herhangi bir şekilde kelime oyununa maruz bırakılmış mı? Aşağıda daha sonra değineceğimiz, kullanılan çözüm yollarının kabul edilip edilemeyeceği elbette çevrilen deyim içinde kullanıldığı bağlama bağlı olacaktır. Erek dilde aynı anlama ve aynı biçime sahip bir deyim bulma olarak tanımlanan çözüm yollarının ilki her zaman işlemeyebilir. Biçem, ifade ve tümce sorunları da dikkate alınmalıdır. Baker, Fernando ve Flawell'in çevirmenlerin erek dilde belki de uygun olmayabilecek bir deyim illa da bulmak için çabaladıkları konusunda güçlü bilinçdışı dürtülere karşı uyarmakta haklı olduklarını belirtmektedir (Baker, 1992: 72).

Baker deyimlerin çevirisi konusunda izlemleri şu şekilde açıklamaktadır;

a) Benzer Anlam ve Biçime Sahip Bir Deyimi Kullanma: Bu izlem kaynak dildeki deyimle kabaca aynı anlama sahip olmasının yanında eşdeğer sözcük öğelerinden oluşan bir deyim erek dilde kullanılmasını içerir. Bu tür eşleştirme her zaman gerçekleşmez. İngilizcede "*lion's share*" deyimini "hak edilenden daha çok alınan pay" anlamında kullanılmaktadır ve bu deyim Türkçeye kelimesi kelimesine "*aslan payı*" şeklinde çevirdiğimizde aynı anlamı yakalamış olduğumuzu görürüz.

*İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar Ve
Çözüm Yolları*

Dolayısı ile söz konusu kaynak dil ve erek dillerdeki bu deyimlerin hem anlamca hem de biçimce eşdeğer olduklarından söz etmek mümkündür. "*Between two fires / iki ateş arasında*", "*have one foot in the grave / bir ayağı mezarda olmak*" anlamca ve biçimce tamamen örtüşen deyimlere örnek oluşturmaktadır. Aşağıda anlamca ve biçimce tamamen veya kısmen örtüşen İngilizce ve Türkçe deyimler gösterilmiştir.

Tablo 1. *Benzer Anlam ve Biçime Sahip İngilizce ve Türkçe Deyimler*

Kaynak Dil (İngilizce)	Erek Dil (Türkçe)
<i>butter someone up</i>	<i>birine yağ çekmek</i>
<i>as hot as hell</i>	<i>cehennem gibi sıcak</i>
<i>looking for a needle in a haystack</i>	<i>samanlıkta iğne aramak</i>
<i>as stubborn as a mule</i>	<i>katır gibi inatçı</i>
<i>ağzı köpürmek</i>	<i>foam at the mouth</i>
<i>diş göstermek</i>	<i>show teeth</i>
<i>play cat and mouse</i>	<i>kedi fare oyunu oynamak</i>
<i>like a lamb to the slaughter</i>	<i>kurbanlık koyun gibi</i>

b) Aynı Anlama Fakat Farklı Biçime Sahip Bir Deyimi Kullanma: Genellikle erek dilde kaynak dildeki deyimle benzer anlamda olan, fakat farklı sözcük öğelerinden oluşan deyimler bulmak olasıdır. Örneğin İngilizce ifade "*one good turn deserves another*" ile Fransızca ifade "*a beau jeu, beau retour*" (*hoş bir eylem hoş bir karşılığı hak eder*) hemen hemen aynı fikri ifade etmek için farklı sözcük öğelerini kullanmaktadırlar (Baker, 1992: 74). Bir örnek de İngilizce ve Türkçeden verecek olursak, "*button one's lip*" ile "*ağzına kilit vurmak*" farklı sözcük öğelerinin kullanılmasına rağmen hemen hemen aynı düşüncüyü ifade etmektedir.

Ayrıca benzer biçime sahip kaynak ve erek dil deyimlerinin farklı bağlamlarda kullanılabilmesi ihtimaline karşı çevirmenin uyanık olması gerekmektedir. Kaynak dil deyiminin, erek dil deyimine biçimce benzemesi durumunda çevirmen, öncelikle bu iki biçimin aynı "kastedilen" olup olmadığını araştırmak durumundadır. Söz konusu deyim bir "sahte dost" olabilir mi? Biçimsel olarak erek dile aktarılan deyim, erek dilin eşdizimsel örüntülerine herhangi bir aykırılık oluşturuyor mu? Kullanımsal değişkeye bağlı bir değişken söz konusu mu? Bu ve benzer sorular, çeviri sürecinde çevirmenin cevap araması gereken sorulardır

(Suçin 2013: 193). Aşağıda anlamca aynı ama biçimce farklı olan İngilizce ve Türkçe deyimler gösterilmiştir.

Tablo 2. Aynı Anlama Fakat Farklı Biçime Sahip İngilizce ve Türkçe Deyimler

Kaynak Dil (İngilizce)	Erek dil (Türkçe)
<i>ayağını kaydırmak</i>	<i>pull someone's leg</i>
<i>sing a different tune</i>	<i>ayrı telden çalmak</i>
<i>break the ice</i>	<i>buzları eritmek</i>
<i>apple of (one's) eye</i>	<i>göz bebeği</i>
<i>fan the flames</i>	<i>yangına körükle gitmek</i>
<i>make someone's hair stand on end</i>	<i>saçları diken diken olmak</i>
<i>drop a brick</i>	<i>çam devirmek</i>
<i>like taking candy from a baby</i>	<i>tereyağından kıl çeker gibi</i>

c) **Açıklama Yapararak Çevirme:** Yukarıdaki ilk iki stratejinin uygulanamaması, yani, erek dilde bir eşleştirmenin bulunamaması halinde veya kaynak ve erek dillerde kullanılan biçimsel tercihler sebebiyle deyimse bir dil kullanımı uygun olmadığı durumlarda kullanılan en yaygın deyim çevirisi yöntemidir. Özellikle kültür odaklı deyimleri erek dile aynı biçime sahip bir deyimle çevirmek, hatta bazen bir deyimle bile karşılamak zor olabilir (Baker 1992: 74). Örneğin "*sell like hotcakes*" deyimini için Türkçe "*peynir ekmek gibi satılmak*" şeklinde bir açıklama yapılabilir. Aşağıdaki verilen İngilizce deyimlerin her biri bir öyküye dayanmaktadır ve Türkçedeki karşılıkları verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. Açıklama Yapararak Çevrilen İngilizce ve Türkçe Deyimler

Kaynak Dil (İngilizce)	Erek dil (Türkçe)
<i>read the riot act to somebody</i>	<i>birinin kulağını çekmek</i>
<i>bring home the bacon</i>	<i>eve ekmek götürmek</i>
<i>heard through the grapevine</i>	<i>söylentilere göre</i>
<i>riding shotgun</i>	<i>yolcu koltuğunda seyahat etme</i>
<i>on cloud nine</i>	<i>bulutların üstünde</i>

*İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar Ve
Çözüm Yolları*

<i>skeleton in the closet</i>	<i>utanç verici sır</i>
<i>talk a blue streak</i>	<i>çenesi düşmek</i>
<i>let the cat out of the bag</i>	<i>ağzından baklayı çıkarmak</i>
<i>meet one's waterloo</i>	<i>yenilgiye uğramak</i>

d) Çıkarma Yoluyla Çeviri: Bazen erek metinlerde sözcükler gibi deyimler de çıkarılabilir. Erek dilde yakın bir eşleştirmenin olmaması, çevrilecek olan deyim anlamının kolaylıkla açıklanamaması veya biçeme ilişkin nedenler buna sebep olabilir (Baker 1992: 77). Bunu Morris West'in *The Devil's Advocate* isimli romanından bir örnekle gösterebiliriz:

red/scarlet hat – *kardinal* (Roma Katolik kardinallerinin giydiği geniş kenarlı kırmızı şapka)

"He was sixty- three years of age, which is young for a man to reach the red hat."

(M. West, *The devil's Advocate*, ch.I) (Kunin 1984: 362)

Yukarıdaki cümleyi erek dile "*Kardinalliğe yükselmek için çok genç olan adam 63 yaşındaydı*" şeklinde çevrilmelidir. Yani *red hat* ifadesinin kırmızı şapka olarak değil, *kardinal* olarak çevrilmesi gerekmektedir. Kaynak metindeki erek metne çevrilemeyen ifadelerin yerlerine eşdeğer anlamdan çok eşdeğer etkiye sahip ifadelerin kullanımına başvurulmuştur. Aşağıda birkaç örnek daha sunulmuştur.

Golf widow- a wife who is left alone much of the time because her husband is playing *golf*. (*Gemici karısı*)

Black hole- If there is a black hole in financial accounts, money has disappear. (*Dipsiz kuyu*)

Big fish- An important person in a company or an organization. (*Kodaman*)

Baker'ın yukarıda sıraladığı tespitlerine aşağıdaki örnekleri ekleyebiliriz;

- "*Çarşamba pazarı*", "*aklına turp sıkılmak*" sadece Türk kültürüne ait deyimlerdir.
- "*Ayağımı kaydırmak*" deyimini bir yolunu bulup işinden uzaklaştırmak anlamında kullanılırken, "*pull someone's leg*" biriyle dalga geçmek anlamına gelmektedir. "*Ayrı telden çalmak*" aynı ortamı paylaşanların birbirinden bağımsız konular anlatması ya da farklı davranışlar sergilemesi anlamında kullanılırken, "*sing a different tune*" ise bir başkası veya bir şey hakkında fikrini veya davranışını değiştirmek anlamında kullanılmaktadır.

c) "*biriyle çıkmak*" deyimini sözcük anlamıyla "biriyle birlikte dışarı çıkmak" anlamını ifade eden bu deyim, deyimsel anlamıyla "biriyle romantik bir ilişkiye girmek, biriyle flört etmek" anlamını verebilir (Suçin 2013: 184-185).

Sonuç

Bu çalışmadan deyimlerin çevirisinde ciddi sorunlardan birinin diller arasında uyumsuzluk olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Kaynak ve erek diller arasındaki ayrılık ne kadar büyük olursa, herhangi bir iletinin aktarımı da güçleşir. Kaynak ve erek diller arasındaki fark ve ait oldukları kültürler arasındaki değişkenlik çeviri süreci için tam bir meydan okumadır. Çeviride yer alan problemler etkenler arasında dini ve sosyal kültürler de yer almaktadır.

Deyim, çevirmenin doğru çeviri yapmasını ve dilin sözbilime ait özellikleri konusunda hassas olmasını gerektirir. Bu nedenle belirli bir kültür bilgisine sahip çevirmenin bilgisini kullanması deyim anlamını, özellikle eğretilmeli olmayanları tanımada yardımcı olacaktır.

Çalışmada çevrilecek olduğu bağlama bağlı olarak benzer anlam ve biçime sahip bir deyim kullanma, aynı anlama fakat farklı biçime sahip bir deyim kullanma, açıklama yaparak çevirme ve çıkarma yoluyla çeviri gibi stratejiler tartışılmıştır. Aynı zamanda bu tartışılan stratejiler çevirmene bazı çözüm yolları ve ilkeler sunmaktadır.

Deyimlerin çevirisi sürecinde çevirmenin seçtiği farklı stratejiler deyimlerin taşıdığı çağrışımların farkına varma ve onları anlama konusunda önemli bir rol oynamaktadırlar. Deneyimsiz bir çevirmenin deyimleri göz ardı ederek edebi bir metni çevirmeye kalkışmasının sonucu olarak deyimlerin sahip olduğu çağrışımlar muhtemelen aktarılamayacaktır. Bu durum da göz ardı edilen deyimlerin erek dil okuyucularının çoğu için tamamen yok olması manasına gelmektedir. Bunun sonucunda da çeviri başarısız olacaktır.

Geçerli bir çevirinin olmazsa olmazlarından biri de kaynak dil okuyucularında yaratılan etkinin aynısının (en azından benzerinin) erek dil okuyucularında da yaratılabilmesidir. Çevirmen, kaynak dilin dilbilgisine ait yapılarını korumak adına deyimlerin etkisini yok ettiğinde veya en azından minimize ettiğinde, dilin kültürel özelliklerini taşıyan kavramları ve değişmeceli dili etkili bir şekilde aktarmada başarılı olamaz. Bir başka deyişle, ehil bir çevirmen erek dil okuyucusunu sadakat ve özlülük adına deyimlerin farkına varmaktan ve hatta onlardan keyif almaktan mahrum etmemelidir.

KAYNAKÇA:

Aksan, D. (1998), *Anlambilim*, Engin Yayınevi, Ankara.

Aksan, D. (2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Atatürk

Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yay.,:439, Ankara.

Aksan, D. (2013), *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Aksoy, N.B. (2002), *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi, Ankara.

*İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar Ve
Çözüm Yolları*

- Aksoy, Ö. A. (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 2 Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Baker, M. (1992), *In other words: A Coursebook On Translation*, Routledge, London and New York.
- Baykan, A. (2005), "Sosyal Kültürel Faktörlerin Çevirideki Rolü", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, s. 177-197.
- Bell, Roger T. (1993), *Translation and Translating*, Longman Group Ltd., New York.
- Boztaş, İ. (Aralık 1993), "Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, S.2, s. 55-65.
- Demirezen, M. (1991), "Çeviride Kayıplar Sorunu", *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S.1, s. 115-128.
- Glucksberg, S. (2001), *Understanding Figurative Language. From Metaphors to Idioms*, Oxford University Press, New York.
- Göktürk, A. (2013), *Çeviri, Dillerin Dili*, 10. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Jakopson, R. (1959), *On Linguistic Aspects of Translation. On Translation*, (Ed. R.A.Brower), MA: Harward University Press, Cambridge.
- Kunin, A.V. (1984), *English –Russian Phraseological Dictionary*, 4th ed., Moscow.
- Larson, M.L. (1984), *Meaning Based Translation: A Guide to Cross Language Equivalence*, University Press of America, London and New York.
- Longman Dictionary of Contemporary English (2006), Pearson Education Limited, Englang: Essex.
- Newmark, P. (1988), *A Textbook of Translation*, Prentice Hall International, G.B.
- Özdemir, E. (2000), *Deyimler Sözlüğü*, 8. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Suçin, M. H. (2013), *Öteki Dilde Var Olmak*, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Stolze, R. (2013), *Çeviri Kuramları*, (Çev.) Emra Durukan, Değişim Yayınları, İstanbul.
- TDK. (2005), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Toury, G. (2000), "The Nature and Role of Norms in Translation", *The Translation Studies Reader*, (Editor) Lawrence Venuti, Routledge, London & New York.

Vardar, B. (Eylül-Ekim 1981), "Çeviri Konuşmaları", *Yazko Çeviri*, S.2, s.172-183.

Vardar, B. (1990), "Dilbilim Açısında Çeviri", *Metis Çeviri*, S.11.

Vermeer, Hans J. (1986), "Übersetzen als kultureller Transfer", (Editor) Snell-

Hornby Mary, *Übersetzungswissenschaft, Eine Neuorientierung, Zur*

Integration von Theorie und Praxis, Francke Publishing, Tübingen, s. 30–53.

Yücel, F. (2006), "Çeviri Etkinliğinin Ana Dil Üzerindeki Etkisi", *Cumhuriyet*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 30, S.2, s.223-23

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GT.S.54a2d04a7ed7f2.49572815 (erişim: 2.9.2014)

<http://www.bachelorsdegree.org/2011/01/30/30-common-english-idioms-and-the-history-behind-them/> (erişim: 18.11.2014)

<http://yasinhaboglu.com/461-2/> (erişim: 19.11.2014)

düşbed